

RĒZEKNES AUGSTSKOLAS SPECIĀLĀS IZGLĪTĪBAS LABORATORIJA

4. PIELIKUMS metodiskajam materiālam pedagogiem darbam ar bērniem, kuriem ir kohleārais implants Darbs ar attēlu valodas un domāšanas attīstīšanai

Eiropas Sociālā fonda projekts „Izglītojamo ar funkcionāliem traucējumiem atbalsta sistēmas izveide” (vienošanās Nr. 2010/0330/1DP/1.2.2.4.1/10/PIA/VIAA/001)

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Kondrova A., Rozenfelde M., Tereško A., Želve I.
Darbs ar attēlu valodas un domāšanas attīstīšanai
4. pielikums metodiskajam materiālam pedagogiem darbam
ar bērniem, kuriem ir kohleārais implants
Rīga: VISC, 2013. 12 lpp.

Autors

© Aija Kondrova, Mārīte Rozenfelde,
Aija Tereško, Ieva Želve

Dizains un druka

SIA "McĀbols poligrāfija"

Izdevējs

© VISC

Materiāls elektroniski pieejams
Valsts izglītības satura centra mājas lapā
www.visc.gov.lv

ISBN 978-9984-573-72-4

SATURS

Ievads	2
Metodiskās rekomendācijas darbam ar attēlu sērijām	3
Metodiskās rekomendācijas darbam ar sižeta attēlu	5
Metodiskās rekomendācijas darbam ar aizklātu attēlu	9
Literatūra	12

IEVADS

Mācību materiāls domāts **mutvārdu un rakstu valodas attīstīšanai** pirmsskolas un sākumskolas izglītojamajiem ar dzirdes traucējumiem, tai skaitā arī skolēniem ar kohleārajiem implantiem. Materiāls ir saistošs un attīstošs, tādēļ ieteicams darbam ar ikvienu bērnu, kam nepieciešams attīstīt valodu.

Darbs ar attēlu rada apstākļus nedzirdīga bērna uzskatāmi tēlainās domāšanas attīstīšanai un saiknē ar runu pārejai uz verbāli loģisko domāšanu. Attīstot bērna valodu, attēlam jābūt vienkāršam, dabīgam, bez liekām detaļām, lai nenovērstu bērna uzmanību no domas virzības.

4. pielikums sastāv no 3 apakšnodaļām: "Attēlu sērijas", "Sižeta attēli", "Darbs ar aizklāto attēlu". Visiem darba veidiem dotas metodiskajās rekomendācijas.

Attēlus var izmantot pedagogi, logopēdi gan frontālajā darbā klasē, gan individuāli strādājot ar skolēnu, tos var izmantot arī vecāki. Var izmantot gan elektronisku, gan izdrukātu variantu.

Darbs ar attēlu paplašina bērna vārdu krājumu, palīdz apgūt valodas gramatiskās likumsakarības, veido prasmi izteikt savas domas, jūtas, pastāstīt par sevi, ģimeni, draugiem un klasesbiedriem, kā arī paplašina zināšanas par apkārtējo pasauli.

METODISKĀS REKOMENDĀCIJAS DARBAM AR ATTĒLU SĒRIJĀM

Mērķis: mācīt veidot aprakstoša un vēstījuma rakstura stāstījumus vai sacerējumus.

Mācību materiālā tiek piedāvātas 20 attēlu sērijas par sākumskolas bērna dzīves notikumiem.

Lai veidotu vēstījuma tipa stāstījumu, var dažādot darba veidus:

- bērnam dod pirmo attēlu un lūdz pārējos sakārtot loģiskā secībā;
- bērnam dod attēlu ar galveno notikumu, jāatrod un jāsakārto iepriekšējie un sekojošie attēli;
- dod pirmo attēlu un uzzīmē sekojošus taisnstūrus notikumu gaitas attēlošanai. Bērns iztēlojas notikuma turpinājumu un to shematiski iezīmē šajos taisnstūros;
- dod vienu no attēliem, sekojošos vai iepriekšējos attēlus novieto uz tāfeles aizgrieztā veidā. Bērns iztēlojas notikušo, izstāsta, uzraksta, tad apgriež attēlus un salīdzina;
- vienam un tam pašam attēlam piemēro atšķirīgus notikumus;
- bērns saliek attēlus noteiktā secībā pēc skolotāja lasītā teksta, tad veido stāstījumu un pēc tam to uzraksta.

Mācot veidot stāstus par attēlu sērijām, uzdevumus pakāpeniski sarežģī. Vispirms attēli ir vienkārši. Skolēns ar 1–2 teikumiem pastāsta un pēc tam zem attēla uzraksta, ko redz tajā. Vēlāk apskata attēlus ar vairāk personāžiem. Tad par katru no attēliem bērns veido 3–5 teikumus. Ja nepieciešams, bērnam norāda, cik teikumu jāveido par attēlu.

Atkarībā no sagatavotības līmeņa bērni veic darbu patstāvīgi vai ar iepriekšēju sagatavošanos: vispirms iepazīstas ar skolotāja dotajiem jaunajiem vārdiem, frāzēm, tad veido plānu. Sākumā plāns var būt jautājuma vai stāstījuma teikumu formā. Obligāts noteikums— stāstam dot virsrakstu. Sākumā veido mutisku stāstu un tikai tad uzraksta stāstu.

N.p.k.	Tēmas	Atsevišķo vienību skaits
Ikdienas dzīves organizēšana		
1.	No rīta	7
Bērns ģimenē		
2.	Tirgū un mājās	3
3.	Latvijas dzimšanas diena	4
4.	Rīts	2
Bērnu darbība gadalaikos un dažādos laika apstākļos		
5.	Negaiss	3
6.	Slidotavā	3
7.	Ziemas diena mežā	3
Pieklājība, uzvedība		
8.	Nekārtīgais zēns	3
9.	Kinoteātrī	5
10.	Autobusā	3
Atgadījumi un notikumi bērna dzīvē		
11.	Notikums mežā	4
12.	Notikums pie upes	3
13.	Meitene slimo	5
14.	Pie ezera	5
Draudzība, izpalīdzība, biedriskums		
15.	Strīds par bumbu	4
Rotaļas un brīvais laiks		
16.	Zēna svētdiena	5
17.	Meitenes svētdiena	5
18.	Meteņi	3
Attieksme pret dzīvniekiem, novērojumi dabā		
19.	Zēns un suns	6
20.	Bezdelīgu ligzdiņa	4

METODISKĀS REKOMENDĀCIJAS DARBAM AR SIŽETA ATTĒLU

Materiāla mērķis: pilnveidot bērna ar dzirdes traucējumiem, tai skaitā ar kohleārajiem implan-
tiem, mutvārdu un rakstu valodu, papildināt izpratni par dabas un personiskās dzīves kārtību, apgūt
prasmi uzvesties atbilstoši tai.

Strādājot pēc mācību materiālā iekļautās metodikas, pedagogs skolēnus apmāca plānveidīgi, sis-
tēmiski apskatīt attēlu, par to pastāstīt, uzrakstīt sacerējumu. Šis darbs attīsta bērna prasmi izteik-
ties secīgi, jautāt, sagatavoties turpmākajai pētnieciskai darbībai. Tiek ievērotas bērna individuālās
spējas, pedagogs valodas materiālu pakāpeniski sarežģī. Bērniem, kuru patstāvīgajā runā saistīts
stāstījums neeksistē, pedagogs piedāvā par attēlu veidot atsevišķus vārdus (mamma, zēns, tētis).
Šos objektus attēlā bērns var nosegt ar atbilstošiem vārdu plakātiņiem, kurus pedagogs iepriekš sa-
gatavojis. Otrajā līmenī bērns strādā ar īsiem teikumiem (Mamma šuj. Zēns spēlējas. Tētis lasa.), bet
vēlāk apgūst pēc konstrukcijas sarežģītākas un garākas frāzes (Mamma sēž pie galda un šuj meitenei
kleitu.).

Katrs attēls dots 2 variantos: pilns attēls A4 formātā un A3 formāta attēls, kas sastāv no pama-
ta attēla un atsevišķām cilvēku figūrām (tās iepriekš jāizgriež un darba gaitā jānovieto atbilstošās
vietās uz pamata attēla). Vispirms pēc pamata attēla raksturo laiku, laika apstākļus, apkārtējo vidi:
ainavu, ēkas, priekšmetus, augus, dzīvniekus, putnus u. c., saskatot kopsakarību. Pēc tam uz pamata
attēla novieto atbilstošās figūras un par tām pastāsta. Ar A3 attēliem ieteicams strādāt frontāli vai
individuāli pie magnētiskās tāfeles, bet A4 attēlus var izmantot, lai dažādotu darba veidus, pārbaudī-
tu vai nostiprinātu apgūto darbā ar lielajiem attēliem. Var izmantot arī elektronisko versiju.

Mutisku un rakstisku stāstu veidošana par attēlu notiek ar iepriekšēju sagatavošanās darbu sko-
lotāja vadībā. Lai bagātinātu skolēna vārdu krājumu, stāstījuma veidošanai pedagogs darba gaitā
dod atbalsta vārdus un frāzes.

Piemērs.

Pedagogs apmāca skolēnu apgūt jautājumu *Kur? Kad?* jēgu. Skolotājs parāda attēlu un uzdod
pirmo jautājumu:

1. Kad tas notika? Var noskaidrot, kādā gadalaikā tas bija. Tādā gadījumā noskaidro, kādus ga-
dalaikus skolēni zina. Ja bērns nevar atbildēt, atkārto jautājumu un uzraksta iespējamās at-
bildes: Kad tas bija? Ziemā, vasarā, pavasarī, rudenī. Pēc atbildes nevajadzīgos nosvītro. Var
precizēt arī mēnesi, diennakts posmu (skolēns pamato, kāpēc tā domā).
2. Analogiski notiek darbs ar jautājumu kur? Ja bērnam trūkst izpratnes par jautājuma jēgu, var
dot atbilžu variantus. Pēc tam izsvītro nevajadzīgo un atstāj atbildi, kas balstās uz attēlu un
skolēna pieredzi.
3. Tad secīgi raksturo, kādi dabas, vides vai telpas objekti redzami attēlā, ievērojot tematiskās
grupas (dabas parādības, augi, dzīvnieki, mēbeles, trauki, rotaļlietas u.c.)
4. Tālāk seko darbs ar izgrieztajām figūrām, kuras bērns novieto uz pamata attēla atbilstošās
vietas. Izvēloties figūru, bērns raksturo cilvēka izskatu, apģērbus, emocijas, nodarbošanos, tā-
dējādi mācoties saprast, kā saistīta cilvēku darbība ar apkārtējo vidi un laiku.

5. Beigās kopīgi noskaidro stāsta tēmu un izvēlas virsrakstu. Pirms stāsta uzrakstīšanas ieteicams veidot stāstījuma plānu (sākumā jautājuma vai stāstījuma teikumu formā) skolotāja vadībā.

Mācību materiālā tiek piedāvāti 14 sižeta attēli par bērnu ikdienas dzīvi, darbu, mācībām un rotaļām dažādā vidē.

Attēli:

Np.k.	Tēma	Atsevišķās figūras
1.	Gadalaikos. Pavasarī	1. Zēns laiž dīķī kuģīti. 2. Zēns brauc ar divriteni. 3. Meitene plūc mežā baltās vizbulītes. 4. Meitene sēj dārzeņus. 5. Tētis rok dārzu ar lāpstu. 6. Mamma stāda puķes.
2.	Gadalaikos. Vasarā	1. Zēns dod govij zāli. 2. Zēns mežā ogo. 3. Meitene ravē dārzu. 4. Meitene sauļojas pie dīķa. 5. Tētis pļauj zāli. 6. Mamma lasa jāņogas.
3.	Gadalaikos. Rudenī	1. Zēns grābj lapas ar grābekli. 2. Zēns lasa mežā baravikas un gailenes. 3. Meitene griež gladiolas. 4. Meitene sēņo. 5. Tētis uzar pļavu ar traktoru. 6. Mamma novāc kāpostus.
4.	Gadalaikos. Ziemā	1. Zēns slēpo. Viņš iekrīt kupenā. 2. Zēns spēlē hokeju. Viņam ir ripa un nūja. 3. Meitene brauc ar ragaviņām. 4. Meitene slēpo. 5. Tētis tīra sniegu ar traktoru. 6. Mamma baro putnus.
5.	Vasaras darbi privātmājā	1. Vecmāmiņa nes tomātus no siltumnīcas. 2. Tētis skalda malku. 3. Zēns ved malku šķūnī. 4. Mamma žauj veļu. 5. Meitene laista dārzu ar šļūteni.

Np.k.	Tēma	Atsevišķās figūras
6.	Rudens darbi pie skolas	1. Divi bērni ber maisā dzeltenas lapas. Bērniem ir grābekļi. 2. Pie skolas meitene griež ziemcietes ar lielajām dārza šķērēm. 3. Šoferis ved lapas ar traktoru uz komposta kaudzi. 4. Zēns uzrok vasaras puķu dobi ar lāpstu. 5. Meitene sedz rozes ar skujām. 6. Zēns lasa zīles spainī. 7. Zēns slauka celiņus ar slotu.
7.	Pētījumu veikšana dabā	1. Meitene vēro dzīvnieku pēdas sniegā. Viņai rokās pildspalva un blociņš. 2. Zēns un meitene vēro putnus. Zēns fotografē. 3. Zēns mēra sniega segas biezumu ar lineālu. Meitene pieraksta mērījumu. 4. Meitene atrod čiekuru zem egles. 5. Zēns ar lupu pēta koku un krūmu pumpurus.
8.	Bērni kārtro klasi	1. Zēns nes papīrgrozu. 2. Meitene mazgā izlietni ar suku. 3. Skolotāja tīra logu ar papīru. 4. Meitene liek puķes vāzē uz skolotājas galda. 5. Zēns sakārto mācību piederumus savā solā. 6. Meitene slauka putekļus no grāmatplaukta ar lupatiņu. 7. Zēns slauka klasi ar slotu.
9.	Eglītes rotājumi	1. Zēns loka papīru. Viņš izgatavo sniegpārslīņas. 2. Zēns griež karodziņu. Viņš stāv pie eglītes. 3. Zēns un meitene līmē konfekti. 4. Meitene šuj zaķīti.
10.	Virtuvē	1. Meitene griež kāpostu. 2. Mamma cep kotletes. 3. Zēns ber barību kaķim. 4. Kaķis skrien pie bļodas.
11.	Ciemos bērnudārzā	1. Pa durvīm nāk zēns un meitene. Zēns nes lāci. Meitene dod lelli. 2. Telpas vidū mazā meitene ņem lelli. 3. Mazs zēns būvē māju no klucīšiem. 4. Pie galda sēž zēns un zīmē kaķi. Zēns skatās uz ciemiņiem.

Np.k.	Tēma	Atsevišķās figūras
12.	Bērnu rotaļas parkā	1. Uz soliņa sēž mamma. Mammai ir bērnu ratiņi. 2. Uz soliņa sēž tētis un vectētiņš. Tētis lasa avīzi. Vectētiņš sarunājas ar tēti. 3. Meitene lec ar aukliņu. 4. Divi zēni spēlē badmintonu. 5. Meitene un zēns spēlējas smilšu kastē. Viņi cep smilšu kūkas. Viņiem ir spainītis un lāpstīņa. 6. Zēns brauc ar riteni. 7. Meitene skrien ar skrituļslidām. 8. Divi bērni šūpojas. 9. Divas meitenes lēkā uz batuta.
13.	Ģimene istabā atpūšas	1. Vectētiņš skatās televizoru. 2. Mamma šuj. 3. Vecmāmiņa ada. 4. Meitene spēlējas ar lelli. 5. Zēns spēlējas ar mašīnu. 6. Tētis lasa grāmatu.
14.	Sporta laukumā	1. Divi zēni gatavojas skriet. Treneris paceļ karodziņu. Viņam ir hronometrs. 2. Zēns lec tāllēkšanu. Otrs zēns mēra rezultātu ar mērlenti. 3. Augstlēkšanas sektorā meitene lec, skolotāja skatās, trīs meitenes gaida rindā. 4. un 5. Divas zēnu komandas spēlē futbolu. Vārtsargi stāv vārtos. Komandai skrien līdzī treneris. Trenerim ir svilpe.

METODISKĀS REKOMENDĀCIJAS

DARBAM AR AIZKLĀTU ATTĒLU

Materiāla mērķis: pilnveidot bērnu ar dzirdes traucējumiem komunikatīvās prasmes, saistīto mutvārdu un rakstu valodu, apgūt prasmi secīgi pastāstīt, salīdzināt, nostiprināt telpisko jēdzienu izpratni.

Komplektā 15 A4 formāta krāsaini attēli ar netradicionāliem, bērniem viegli uztveramiem un saistošiem zīmējumiem.

Pirms darba ar aizklāto attēlu skolēni apgūst attēla dalīšanas paņēmienus, strādājot ar atklātu attēlu.

Ieteicamie attēla dalīšanas varianti:

1. Attēla dalīšana horizontāli trīs daļās (lejā, vidū, augšā)

Skolotājs ienes klasē vairākus attēlus. Darbs ar pirmo attēlu.

1. *Kas uzzīmēts lejā?*

Jautājumu uzraksta uz tāfeles. Ja skolēni nesaprot, skolotājs jautā : "*Kas atrodas šeit?*"

Zāle.

Tad atkārto pirmo jautājumu.

2. *Kas atrodas vidū?*

Vidū zem koka aug sēnes. Uz kalniņa tup zaķis.

3. *Kas atrodas augšā?*

Augšā redzams mežs.

Pēc tam pieliek nākošo attēlu un viens no skolēniem atkārto visus šos jautājumus, pārējie atbild.

Par nākošo attēlu skolotājs uzaicina skolēnus pastāstīt pašiem bez jautājumu palīdzības. Skolotājs paskaidro, ka vārdus "lejā", "vidū", "augšā" nevajag runāt.

"Aug zāle. Zem koka aug sēnes. Uz kalniņa tup zaķis. Redzams liels, tumšs mežs."

Turpmākais darbs notiek ar aizklāto attēlu, kuru tāpat dala trīs daļās (lejā, vidū, augšā).

2. Centra izmantošana.

Pa kreisi no centra	Centrā	Pa labi no centra
---------------------	--------	-------------------

Atkal vispirms apgūst attēla dalīšanu, strādājot ar atklāto attēlu.

1. *Kas atrodas centrā?*
2. *Kas atrodas pa labi no centra?*
3. *Kas atrodas pa kreisi no centra?*

Skolotājs dod vēl otro, trešo attēlu, par kuriem jautā skolēni. Pēc tam seko mutisks stāstījums, nelietojot vārdus “centrā”, “pa labi”, “pa kreisi”.

3. Var izmantot arī citus attēla dalīšanas veidus, kas labāk atbilst dotajam attēlam un skolēnu uztveres iespējām, iepriekš ar to iepazīstinot skolēnus.

Piemēram:

Augšā pa kreisi	Augšā pa labi
Lejā pa kreisi	Lejā pa labi

Strādājot ar aizklāto attēlu, tam jābūt pilnīgi nezināmam skolēniem. Ja skolēni ir attēlu redzējuši un sāk strādāt pēc atmiņas, var darbu neturpināt.

Novieto attēlu ar mugurpusi pret skolēnu un iepazīstina, kuru attēla dalīšanas veidu izmantot.

Skolotājs uzaicina skolēnus uzdot jautājumus un atbildes uzzīmēt vai uzrakstīt. Ja skolēni neprot uzdot jautājumus, skolotājs māca, kā to darīt, tos uzraksta uz tāfeles. Aicina bērnus izlasīt jautājumu, tad to nodzēš. Pēc tam, kad stāsts uzzīmēts, izstāstīts un uzrakstīts, attēlu parāda un salīdzina.

Ieteicams strādāt arī ar pusaizklātu attēlu. Aizsedz vienu attēla daļu (cik skolotājs uzskata par vajadzīgu, var arī pa diagonāli). Uzzīmē taisnstūri. Skolotājs uzaicina zīmēt to, kas redzams attēlā.

Pēc tam bērns zīmē to, kas nav redzams. Skolēns pēc sava zīmējuma raksta stāstu. Pēc tam skolotājs atver attēlu un bērns salīdzina stāstu ar doto attēlu.

Mācību materiālā tiek piedāvāti 15 attēli, kas palīdz gan nostiprināt vārdu krājumu pa priekšmetu tematiskām grupām: "Dzīvnieki", "Apģērbs", "Mašīnas", "Bērnu portreti", gan atklāj dažādas bērnu dzīves problēmu situācijas: "Zēnam netīras rokas", "Meitene pie šūpolēm", "Mežā", "Zēns sit naglu" (šos attēlus var izmantot arī stāsta paplašināšanai).

Attēli darbam ar aizklātu attēlu:

Np.k.	Tēma	Ieteicamais attēla dalījuma veids
1.	Dzīvnieki	lejā, vidū, augšā
2.	Apģērbs	centra izmantošana
3.	Mašīnas	lejā, vidū, augšā
4.	Bērnu portreti	lejā, vidū, augšā
5.	Dāvanas	lejā, vidū, augšā
6.	Kuģis jūrā	lejā, vidū, augšā
7.	Futbols	centra izmantošana
8.	Zēnam netīras rokas	centra izmantošana
9.	Meitene pie šūpolēm	centra izmantošana
10.	Mežā	centra izmantošana
11.	Bērni veļ sniegavīru	centra izmantošana
12.	Kosmosā	centra izmantošana
13.	Zēns sit naglu	centra izmantošana
14.	Ziemassvētku vecītis	centra izmantošana
15.	Mana māja	augšā pa labi, lajā pa labi, augšā pa kreisi, lejā pa kreisi

LITERATŪRA

1. Быкова Л. М. (1989). *Развитие связной речи глухих учащихся начальных классов*, Москва, Просвещение
2. Кукушкина О. И. (2004). *События жизни. Комплект рабочих тетрадей по развитию речи*, Москва, Просвещение
3. Зыкова Т.С., Кузмышёва Е. П. (2006). *Развитие речи. Учебник для 1 класса специальных образовательных учреждений 1 вида*, Москва Просвещение
4. Зыкова Т.С. Кац З. Г. (2006). *Развитие речи. Учебник для 2 класса специальных образовательных учреждений 1 вида*, Москва, Просвещение
5. Зыкова Т.С., Зыкова М. А. (2003). *Развитие речи. Учебник для 3 класса специальных образовательных учреждений 1 вида*, Москва, Просвещение
6. Быкова Л. М., Кричевская Л. Д. (1997). *Развитие речи. Учебник для 4 класса специальных образовательных учреждений 1 вида*, Москва, Просвещение

